

Motion till riksdagen

1988/89:K230

av Margit Gennser (m)

Grundlagsfrågor

Det demokratiska styrelsesättet i vårt land är självklart och ifrågasättes inte av någon. Men de demokratiska institutionerna med riksdagen i spetsen åtnjuter inte den respekt och sympati ute i landet som vore både naturlig och önskvärd. Svenskarna har upphört att glädja sig åt och vara stolta över sin egen självstyrelse. En sådan utveckling är både osund och farlig. Till stor del är det riksdagens eget fel. Vad som nu håller på att hända i riksdagen är mer än något, som tidigare har inträffat där, ägnat att undergräva den aktning som folkrepresentationen borde äga. I en fråga, vars utgång blir djupt ingripande för varje svensks personliga ekonomi, vill hälften av medborgarna tvinga den andra hälften att underkasta sig. I riksdagens andra kammare disponeras socialdemokrater och kommunister 115 röster och de borgerliga partierna också 115. Den debatt som här kommer att utkämpas övertygar ingen och har heller inte till ändamål att övertyga. Vi kunde lika gärna gå till votering — en votering som regeringen hoppas vinna med lottens hjälp.

Så började Leif Cassel sitt första inlägg när lag om försäkring för allmän tilläggförsäkring, m.m. debatterades onsdagen den 13 maj 1959.

Nu har snart 30 år förlöpt och det grundläggande författningsmässiga problem som Leif Cassel då pekade på är än mer levande. Den svenska riksdagens anseende och ställning har försvagats ytterligare. Detta är inte märkligt. Under de senaste decennierna har svenska folket upplevt sessioner, där lotten som avgörande faktor inte varit en enstaka företeelse utan ett betydande inslag i det politiska beslutsfattandet.

Svenska folket har också upplevt hur en fråga, nämligen löntagarfrågan trumfades igenom trots att åtminstone halva folket motsatte sig detta beslut.

Lagstiftningen har sedan 70-talet i allt högre grad degenererat. Nya och outredda beskattningsprinciper har införts i vår lagstiftning utan den genomträngande analys som bör vara signum för en rättsstat. Den nya äktenskapsbalken godkändes av riksdagen utan att nödvändiga ändringar i andra lagar och författningar låg på riksdagens bord. Riksdagen hade då inga möjligheter att överblicka de långtgående ändringar som genomfördes i en lagstiftning som påverkar de flesta familjer i vårt land.

Vad har då resultatet blivit av ett beslutssystem som under många decennier byggt på mycket knappa enkla majoriteter i riksdagen och som när det gällde ATP-beslut endast omfattades av en minoritet bland folket i val?

I denna senare fråga börjar vi nu få facit. I SOU 1988:57 "Pensionssystemets stabilitet" står det i det inledande stycket:

Det finns tydliga tecken på att det svenska allmänna pensionssystemet kommer att utsättas för en mycket stark press inom en tämligen snar framtid. Med nuvarande utformning av reglerna kommer avgifterna/skatterna för att finansiera pensionsutbetalningarna att behöva höjas kraftigt, eventuellt mycket kraftigt, för att underskott inte skall uppstå.

Mot. 1988/89
K230

ATP-systemet – som säkerligen med de allra bästa intentioner och uppburna av ett socialt patos – pressades igenom riksdagen trots allvarliga och enträgna varningar för de mera realistiska och jordnära, är nu i betydande svårigheter. I en offentlig utredning kan vi läsa att systemet står inför en svårkras. Det var denna kris som Leif Cassel bland andra varnade för och hans beräkningar av de framtida avgifternas storlek, redovisade i den tidigare nämnda debatten, överensstämmer väl med den utveckling som skett och som vi kan skönja för framtiden.

Den moraliska fråga varje politiker måste ställa sig är: Kan det vara en fullödig etisk princip att låta riksdagen fatta beslut, som kan få kännbara effekter för enskilda människor minst 50 år fram i tiden, med smalast tänkbara majoritet?

Svaret tycks för mig givet. Ett sådant beslutssystem skapar stora risker för en utveckling, som föder växande misstro mot de politiska institutionerna och som på sikt skapar alltmer ofullkomliga och då också otrygga förhållanden.

Vad som nu sagts kan beläggas. Auktoritativa uttalanden görs numera i allt snabbare takt i vårt land om kriser i de olika välfärdssystemen. ATP-systemet är redan nämnt. Sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna anges som ett annat krisområde och detta med rätta: Kostnadsutvecklingen tycks ha gått ur kontroll. Det svenska skattesystemet har betecknats "som perverst" av finansministern.

Vad bör då göras för att rätta till förhållanden som börjar urarta?

Det är många åtgärder som fordras, dock bör direkt poängteras att enkla "kosmetiska" förändringar i debattordningar etc, som skall höja riksdagens massmediala "intresse" och "anseende" inte hör till dessa. Nej, de åtgärder som bör vidtagas måste ha sin grund i konstitutionella ändringar.

Konstitutionell teori har inte ändrats mycket sedan de klassiska teoretikerna, Hobbes, Locke och Montesquieu. Det finns i princip två slag av författningar; den ena typen bygger på Hobbes' suveränitetsprincip, där huvudfrågan är vilket organ som skall utöva en makt med få restriktioner: parlamentet, regeringen eller folket. Den andra typen utgår från Lockes maktfördelningsprincip, enligt vilken grundproblemet är att införa restriktioner på utövandet av offentlig makt genom maktfördelning och regler om mänskliga rättigheter.

1974 års svenska konstitution bygger i hög grad på folksuveränitetsprincipen och utvecklingen dessförinnan ledde redan då det svenska systemet betydligt närmare Hobbes än Locke.

Konstitutionsutskottets nu nyligen upptagna offentliga förhör utgör dock en ny och välkommen restriktion på den offentliga makten i Sverige. Det behövs fler. Sådana kan vara begränsande procedurregler, t ex att man kräver olika slag av majoritet upp till förslagsvis 90 procent för skilda beslut.

Andra möjligheter är att, när det gäller för lång tid mycket viktiga beslut, kräva beslutande folkomröstningar. Mot. 1988/89
K230

Konstitutionella regler t ex mot stora budgetunderskott och en alltför snabb expansion av den offentliga sektorn är också en möjlighet som främjar maktfördelningen.

Att i svensk lag inkorporera Europakonventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna hör också till medelsarsenalen.

Av vad som nu framförts i motionen framgår det att det är hög tid att tillgodose behovet av balanserande maktfördelning i vår konstitution.

Hemställen

Med hänvisning till vad som i motionen anförts hemställs att riksdagen hos regeringen begär en författningsutredning som utreder frågan om maktfördelningen i det svenska styrelseskicket.

Stockholm den 23 januari 1989

Margit Gennser (m)